

Pokojnina vdov

Dr. Bronislav Skaberne

Dne 1. januarja 1958 je dobil veljavo novi zakon o pokojninskem zavarovanju. Ta zakon je v mnogočem spremenil naše dosedanje predpise o pokojninskem zavarovanju. Zlasti pa so bile upoštevane zahteve ženskih društev, da bi se spremenili predpisi o pokojnini vdov, tako da je odpravljena večina dosedanjih pomanjkljivosti na tem področju družinskih pokojnin.

V tem članku želim seznaniti medicinske sestre na terenu z novimi zakonskimi predpisi o pokojninah vdov, ker bo marsikatera medicinska sestra lahko kdaj na tem, da bo tudi o tej važni pravici želela dati vdovi potrebne informacije in jo seznaniti z njenimi pravicami.

Kdaj ima vdova pravico do pokojnine?

Predvsem pridobi vdova (pa tudi družinski člani otroci, vnuki in starši) pravico do pokojnine le, če je bil njen pokojni mož zavarovan in 1. če je imel 5-letno delovno dobo, vendar pod pogojem, da je v zadnjih petih letih pred smrtjo delal najmanj po 8 mesecev vsako leto, 2. če je ob smrti izpolnjeval zakonske pogoje za pridobitev osebne pokojnine ali invalidnine ob invalidnosti zaradi bolezni, 3. če je umrl za posledicami nesreče pri delu ali poklicne bolezni, 4. če je umrl kot osebni upokojenec ali 5. če je umrl kot uživalec invalidnine ali oskrbnine po predpisih o invalidskem zavarovanju. Ti predpisi ustrezajo v glavnem tudi dosedanjim predpisom. Zakon pa je strožji, ker se ne zadovoljuje le z delovno dobo 5 let, marveč zahteva v tej delovni dobi neko določeno gostoto. Vsako od teh petih let je moral pokojnik delati vsaj 8 mesecev letno. Iz zakona je razvidno, da je ta pogoj glede gostote delovnega staža izpolnjen, če je izpolnjen v roku, daljšem od petih let, in to, če je pokojni zavarovanec v tem času prejemal invalidnino ali oskrbnino po predpisih o invalidskem zavarovanju ali nepopolno pokojnino, dalje če je zavarovanec bil prijavljen pri posredovalnici za delo in se je po prenehanju delovnega razmerja prijavil posredovalnici v 30 dneh, in končno, če gre za zavarovanca, ki je prekinil delovno razmerje v zadnjih petih letih pred smrtjo in nekaj časa ni bil v delovnem razmerju zaradi odslužitve vojaškega roka v JLA, ne glede na to, koliko časa ni bil v delovnem razmerju.

Glede vdov zahteva zakon razen teh splošnih osnovnih pogojev za pokojnino tudi še, da mora do moževe smrti dopolniti 45 let. V tem pogledu ni razlike od dosedanjih predpisov.

Močno pa je razširjena pravica vdove do pokojnine, če ob zavarovančevi smrti še ni bila stara 45 let. Predvsem ima v takem primeru pravico do pokojnine:

1. če ji je ostal otrok, ki je mlajši kot 15 let in ima pravico do pokojnine,
2. če ji je ostal otrok, starejši kot 15 let, ki ima pravico do pokojnine, ker je popolnoma ali trajno nezmožen za delo, in končno

3. če ji je ostalo troje ali več otrok, ne glede na starost, ki pa imajo pravico do pokojnine po umrlem očetu.

Vdovi pa gre v vseh teh treh primerih pokojnina le, če je glede teh otrok izpolnjevala roditeljske dolžnosti ob smrti njenega moža. Pri tem ni važno, ali gre za lastne otroke ali moževe nezakonske ali zakonske otroke iz prejšnjega zakona, odločilno je le, da je za te otroke ob moževi smrti skrbela kot mati in je izvrševala roditeljske pravice v smislu zakona o razmerju med starši in otroki. Menim, da bo vdovi mlajši od 45 let prav tako priznana pravica do pokojnine, če iz opravičljivih razlogov ob smrti moža ni mogla izvrševati roditeljskih dolžnosti, ker je bila n. pr. bolna. Tega zakon sicer ne določa izrecno, vendar pa se to lahko sklepa iz njegovega smisla.

Vdova, mlajša od 45 let, ima pravico do pokojnine tudi v primeru, če se rodi zavarovančev otrok po njejovi smrti. To pravico ima vdova od zavarovančeve smrti. Uveljaviti pa jo more od dneva, ko je ugotovljena nosečnost, pri čemer se do otrokovega rojstva odmeri pokojnina za enega družinskega člana. Če se vdovi rodi mrtev otrok ali če umre, preden je dopolnil 45 dni, gre vdovi ta pokojnina do preteka 45 dni po porodu.

Novi zakon določa tudi, da ima vdova pravico do pokojnine, če je ob smrti moža zavarovanca mlajša kot 45 let, pa se ugotovi, da je popolnoma in trajno nesposobna za delo (invalid I. skupine, t. j. kadar je njena delovna sposobnost zmanjšana nad 75%). Novo pa je, da ima vdova pravico do pokojnine po pokojnem možu zavarovancu tudi, če postane invalid I. skupine v enem letu po moževi smrti ali med uživanjem invalidnine, ki smo jo opisali v zvezi s starostjo in številom otrok.

Tako vidimo, da je po novem zakonu položaj vdove v zvezi z njeno pravico do pokojnine mnogo boljši, kot je bil prej. To velja posebno za vdovo, ki je mlajša od 45 let. Po prejšnjih predpisih je vdova, mlajša kot 45 let, imela pravico do pokojnine, samo če je imela otroke mlajše od 7 let (danes 15 let) ali če je bila popolnoma ali trajno (ali za dalj kot 1 leto) nesposobna za delo.

Kdaj vdova nima pravice do pokojnine?

Vdova nima pravice do pokojnine:

1. če se ugotovi, da je bila zakonska zveza, ki jo je sklenil pokojni zavarovanec in ki je trajala manj kot eno leto, sklenjena z namenom, da bi vdova pridobila pravico do družinske pokojnine,

2. če je trajala zakonska zveza s pokojnim zavarovancem, ki je užival osebno pokojnino ali invalidnino po predpisih o invalidskem zavarovanju, manj kot eno leto.

3. če je bila zakonska zveza razvezana s pravnomočno sodbo sodišča, pa vdovi ni bila prisojena preživnina,

4. če je pred zavarovančevo smrtjo neopravičeno zapustila zakonsko skupnost in je živela izven te skupnosti 6 mesecev ali dalj. Ali je bila zapustitev zakonske skupnosti neopravičena, presoja v tem primeru sodišče.

Počivanje pravice vdove do pokojnine

Vdova, ki je bila na dan moževe smrti stara nad 40 let, toda še ne 45 let, pa tudi ni imela otroka, mlajšega kot 15 let, niti ne otroka, ki bi imel pravico do družinske pokojnine, ker je popolnoma ali trajno nezmožen za delo, oziroma ni imela troje ali več otrok, ki so starejši kot 15 let in ki bi prejeli pokojnino

po umrlem, in zaradi tega ni pridobila pravice do družinske pokojnine, pridobi pravico do pokojnine, ko dopolni 45 let starosti.

Enako pridobi znova pravico do družinske pokojnine, ko dopolni 45 let starosti vdova, ki je vdovsko pokojnino že prejemale, pa jo je izgubila potem, ko je že dopolnila 40 let starosti, zato, ker je pri otrocih odpadel kakšen pogoj, na podlagi katerega je imela pravico do družinske pokojnine (otrok je n. pr. dopolnil 15 let starosti), ali pa sama vdova ni več invalid I. skupine, če je zaradi te invalidnosti pridobila pravico do pokojnine.

Počivanje vdovine pravice do pokojnine je pomembna novost. Zgolj počivanje pravice do pokojnine, ker vdova še ni dosegla določene starosti, smo pri nas poznali že od leta 1946 do 1950, ko te pravice takrat izšli zakon o socialnem zavarovanju delavcev in uslužbencev in njihovih družin ni več predvidel.

Za vdovo, ki je bila ob moževi smrti stara nad 40 let, ne pa še 45 let, zaradi česar tudi ni pridobila pravice do pokojnine, predvideva novi zakon **odpravnino**. Tudi to je novost nasproti dosedanjim predpisom. Do te odpravnine ima vdova stara med 40 do 45 let pravico le tedaj, če ni v delovnem razmerju in se ne ukvarja s samostojnim poklicnim delom. Višina odpravnine znaša trojni znesek povprečne pokojninske osnove X. zavarovalnega razreda (din 11 900), če ni otrok, ki imajo pravico na družinsko pokojnino. Če pa so po umrlem možu ostali otroci (zakonski, nezakonski, posvojeni, pastorki), tedaj znaša odpravnina šestmesečno razliko med družinsko pokojnino, do katere bi otrok imel pravico, če bi bila souživalec družinske pokojnine tudi vdova, in pa družinsko pokojnino, ki se dejansko izplačuje otrokom. Odpravnina se izplača v treh oziroma v šestih enakih mesečnih obrokih, začevši od prvega dne prihodnjega meseca po zavarovančevi smrti, če vdova medtem ne pridobi pravice do pokojnine. Ta odpravnina pomeničasno pomoč vdovi, ki za preživljanje nima lastnih sredstev. Ko taka vdova dopolni 45. leto, se ji bo priznala pokojnina, če izpolnjuje ostale pogoje zanjo.

Pokojnina razvezane žene

Razvezana žena, katere zakonska zveza je bila razvezana brez njene krivde in ji je bila prisojena preživnina, ima pravico do pokojnine ne glede na to, ali se je pokojni bivši mož — zavarovanec ponovno poročil ali ne. Novost nasproti dosedanjim predpisom je v tem, da razvezana žena ohrani pravico do pokojnine, tudi če se je njen bivši mož po razvezi poročil. Če se je namreč bivši mož poročil, razvezana žena po njegovi poroki — po dosedanjih predpisih — ni imela pravice do pokojnine, marveč je pokojnino dobila le druga vdova, t. j. zakonska žena iz druge zveze. Danes delita pokojnino obe ženi, t. j. razvezana žena in druga žena, in sicer se pokojnina ene vdove deli med obe na enaka dela. Če bi eni od obeh vdov prenehala pravica do pokojnine, ker je n. pr. umrla, gre njen del pokojnine preostali vdovi. V tem primeru bi torej preostala vdova dobila celotno vdovsko pokojnino.

Če pa je zavarovanec ob smrti zapustil več vdov, bodisi iz več svojih razvezanih zakonov ali pa nekaj iz razvezanih zakonov in vdovo iz zadnjega svojega zakona, tedaj se bodo pač vse te vdove obravnavale pri določitvi pokojnine kot ena vdova in se bo potem ta pokojnina razdelila po enakih delih med vse obstoječe vdove. Ko bi potem eni vdovi prenehala pravica do pokojnine, n. pr. zaradi njene smrti, se bo pokojnina ostalim vdovam za njen delež sorazmerno povečala.

Tako je novi zakon bolj pravično rešil vprašanje pokojninske razvezane žene in je tudi njej zagotovil skromna sredstva za preživljanje. Nasprotno pa je ženo iz drugega zakona razvezanega zavarovanca postavil v neugodnejši položaj, ker je po dosedanjih predpisih dobila vso pokojnino le vdova iz zadnje zakonske zveze pokojnega zavarovanca.

Višina pokojnin

Osnova za odmero pokojnine vdovi je višina osebne pokojnine pokojnega zavarovanca, če je bil že upokojen. Če pa še ni bil upokojen, tedaj je osnova za odmero pokojnine vdovi višina osebne pokojnine, ki bi šla pokojniku, če bi bil upokojen z dnem njegove smrti.

Višina vdovine pokojnine je odvisna od tega, ali bo pokojnino prejemala sama ali pa skupno z otroki (zakonskimi, nezakonskimi, posvojenimi, pastorki). Če je vdova po smrti moža zavarovanca ostala sama, ji gre pokojnina v višini 60% pokojninske osnove. Kadar pa gre vdovi pravica do pokojnine skupaj z otroki, se ravna višina pokojnine po številu družinskih članov, ki so upravičeni do pokojnine, in sicer bo znašala pokojnina za dva člana (vdovo in enega otroka) 75%, za tri člane 90% in za štiri člane 100% od osnove za odmero pokojnine, o kateri smo govorili v prejšnjem odstavku.

Po novih predpisih so gornji odstotki višji, kot pa so bili dosedanji, ker je sama vdova prejemala le 55% osnove, medtem ko je znašala pokojnina za dva člana 65%, za tri 80%, za štiri 95% in za 5 ali več članov 100% osnove.

Vpliv zaposlitve vdove na izplačevanje pokojnine

Novi predpisi o vplivu vdovine zaposlitve na izplačevanje pokojnine so veliko ugodnejši za vdovo kot dosedanji. Danes zaposlitev vdove z nepopolnim delovnim časom sploh ne vpliva na izplačevanje njene pokojnine. To se pravi, da prejema vdova ob nepopolni zaposlitvi nezmanjšano pokojnino, ne glede na višino zaslužka.

Če vdova ob času smrti moža zavarovanca zaposlena ali pa se zaposli po smrti s polnim delovnim časom, se izplačuje vdovi 50% pokojnine oziroma 50% njenega dela pokojnine, če prejema pokojnino skupno z otroki. To velja tudi, če začne opravljati samostojni poklic ali drugo samostojno delo.

Ti novi predpisi so za vdovo ugodnejši, ker se je po dosedanjih predpisih vdovi ustavila pokojnina, če se je zaposlila s polnim delovnim časom, če pa je bila zaposlena z nepopolnim delovnim časom, se ji je ustavila pokojnina, če je zaslužek znašal več kot dve tretjini njene pokojnine oziroma če je presegal mesečno din 6000.

Vpliv vdovine poroke na pokojnino

Sklenitev zakonske zveze ne vpliva na pravico vdove do pokojnine, če je vdova že stara 45 let ali če je mlajša kot 45 in si je pridobila pravico do pokojnine zaradi invalidnosti (ker je izgubila nad 75% svoje delovne zmožnosti).

Če pa se poroči vdova, ki še ni stara 45 let, izgubi s poroko pravico do pokojnine, razen če je pridobila pokojnino zaradi invalidnosti. Zakon pa predpisuje, da vdovi, ki še ni stara 45 let, oživi pravica do pokojnine, ki jo je izgubila s sklenitvijo nove zakonske zveze, a je ni pridobila po zakoncu iz

druge zakonske zveze, če so ob prenehanju te druge zakonske zveze še vedno podani pogoji za njeno pravico do pokojnine (t. j. da ima otroka mlajšega od 15 let ali otroka starejšega od 15 let, ki je popolno ali trajno nezmožen za delo, ali troje ali več otrok, ki imajo pravico do pokojnine, in tudi izvršuje roditeljsko pravico do teh otrok). Zakon ne govori o tem, iz kakšnih razlogov je prenehala zakonska zveza, kar pomeni, da je zakonska zveza lahko prenehala tako zaradi smrti kakor tudi zaradi razveze ali ker je zakon bil razglašen za neveljavnega.

Tudi ti predpisi glede vpliva vdovine poroke na pokojnino so ugodnejši za vdovo kot dosedanji, ker po teh predpisih je vdova s sklenitvijo zakonske zveze izgubila pravico do pokojnine in ji ta pravica kasneje ni oživila nikoli več.

Beležke

Zdravstvena stanica i

Arh. S. Kliska, Bibl
zavoda za narodno zdr
cena din 200.—

V predgovoru pravi trovič, direktor Zvezr ljudsko zdravje, da na ditve do danes uspelo število različnih ambulantno-polikliničnih in dispanzerskih ustanov. Zapostavljali pa smo vprašanje opreme in organizacijskih oblik. Pri Zveznem zavodu za ljudsko zdravje se je zato ustanovila posebna komisija specializiranih arhitektov in zdravnikov, ki se ukvarjajo z organizacijo in administracijo zdravstvene službe in zdravstvenih ustanov. Delo te komisije je trajalo 3 leta. Na osnovi diskusij in zaključkov so izdelane in v brošuri objavljene skice najboljših rešitev, obenem pa so obrazloženi osnovni elementi zdravstvenih domov in postaj.

Avtor že v uvodu opozarja na nevarnost, da se zaradi hitrega tempa in nujnih potreb zdravstvene službe utegnemo zgraditi oziroma adaptirati objekti, ki bodo morda slabo služili svojemu namenu, potrošila se bodo pa zanje ogromna finančna sredstva. Zato naj bo ob-

vo nekaka izhodna točka, se pri gradnji in organizaciji domov in postaj upoštevajo posebne potrebe.

bravnavajo ta knjižica pravnstvenega doma in zdrav-

a postaja, ki se ustanovi i terenu in tam opravlja

zdravstveno službo za eno ali več občin ali gospodarsko organizacijo (podjetje), zajame do 10 000 prebivalcev. Shema za organizacijo zdravstvene postaje večjega in manjšega tipa nakazuje lokacijo zgradnje, potrebni kader, prostore in stroške, s skicami pa ponazarja funkcionalno povezanost in razporeditev prostorov.

Zdravstveni dom, ki je više organizirana zdravstvena enota in vrši zdravstveno zaščito preko dispanzerjev in specialističnih ordinacij, ima tudi obširnejši program dela. V tem delu brošura s skicami prikazuje strokovne enote zdravstvenega doma in prostore, ki so tem enotam potrebni, ter celotno mrežo zdravstvene službe v okraju.

Zaključki in mnenja, ki jih komisija za sanitarno arhitekturo objavlja v tej brošuri, bodo lahko v veliko pomoč in